93 ve Balkan Savaşları

AVRUPA TÜRKİYE'SİNİ KAYBIMIZ

RUMELİ'NİN ELDEN ÇIKIŞI

Yılmaz Öztuna

ÖTÜKEN

İçindekiler

Açık Deniz 7
Önsöz 9

Türkler ve Balkanlar

Giriş: Balkanlar'ın Arz Üzerindeki Yeri 11
Balkanlar'da Hangi Kavimler Yaşıyor? 12
Balkanlar'da Türkler 14
Balkanlar'ın Fethi 15
Balkanlar'ın Osmanlı Türkleri'nce Fethi 17
XVII. Asırda Balkan Türklüğü 20

Meşrutiyet'ten Balkan Savaşı'na

Balkanlar'ın Türklük'ten Kopmaya Başlaması 22
93 Harbi Denen 1877-78 Türk-Rus Savaşı'nın Sebepleri 23
Tuna Cephesi 35
Kafkas Cephesi 54
Sadrâzam Müşîr Ahmed Muhtar Paşa Hakkında 57
Plevne Kahramanı Müşîr Gazi Osman Paşa Hakkında 58
Son Asır Türk Tarihinin Karakteristik "Hicret=Göç" Faciası 59
1877'de Türkiye ile Rusya'nın Güçleri Arasındaki Fark Büyük Değildi ... 60
Ayastafanos ve Berlin Muahedeleri 61
"93 Harbi" Sonunda Kaybettiğimiz Ülkeler 73

İkinci Meşrutiyet (1908)

Balkanlar'da Yeni Denge 81
Osmanlı Yönetimi ve Balkanlar 84
Meşrutiyet'in İlk Yıllarında Rumeli 87
Balkanlılar Birleşiyor 91
Balkan Devletlerinin Birleşmesi 92
Osmanlı Parlamentosu 93
Balkanlılar Türk'e Karşı Birleşiyor 96
Gafletin Akıl Almaz Boyutları 100
Savaş Başlıyor 101

Savaş

Ordunun Durumu 107
Savaşın Akisleri 111
Savaşın Avrupa'daki Akisleri 112
Harbin İlk Haftası ve Bozgun 120
İkinci Abdülhamid'in Selânik'ten İstanbul'a Getirilmesi 123
Kasım Ayındaki Gelişmeler 124
Binlerce Türk Katlediliyor 126
Aralık 1912 131
Edirne'ye Bile Göz Diktiler (Ocak 1913) 135
İç Politikada Gelişmeler 140
Silâh Var, Yiyecek Yok 143
Orgeneral Nâzım Paşa ve Kurmay Yarbay Enver Bey 150
Bâbıâlî Baskını 153
Mahmud Şevket Paşa İktidarda 160
Edirne Bulgarlar'a Verilir mi? 162
Mahmud Şevket Paşa ve Hânedan 164
Şubat 1913'teki Siyasî Gelişmeler 167
Kurmay Binbaşı Mustafa Kemâl Bey 170
Acı Bir Mart Ayı (1913) 172
Edirne Düşüyor 176
Nisan Ayı (1913) 178
Londra Muahedesi-Arnavutluk Meselesi 181
1923 Haziranının İlk 10 Günü 189

Mahmud Şevket Paşa'nın Öldürülmesi ve İkinci Balkan Savaşı

Mahmud Şevket Paşa'nın Öldürülmesi 195
İkinci Balkan Harbi'nin Çıkması (29 Haziran 1913) 198
Batı Trakya Meselesi 203
Avam Kamarası'nda Türk Meselesinin Müzakeresi (31 Temmuz 1913) 205
Batı Trakya Meselesi 209
Ege Adaları Meselesi 214
Balkan Harbi'nin Bilançosu 216

Netice

Sadrâzam Tal'at Paşa İkinci Abdülhamid'in Huzurunda 225
Müellifin Diğer Eserleri 230

Açık Deniz

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum
Her lahza bir alev gibi hasretdi duyduğum
Kalbimde vardı Bayron'u bedbaht eden melâl
Gezdim o yaşda dağları hulyâm içinde lâl
Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını
Duydum akıncı cedlerimin ihtirâsını
Her yaz şimâle doğru asırlarca bir koşu
Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu
Mağlûbken ordu yaslı dururken bütün vatan
Rü'yâma girdi her gece bir fâtihâne zan
Hicretlerin bakıyyesi hicranlı duygular
Mahzun hududların ötesinden akan sular
Gönlümde hep o zanla berâber çağıldadı
Bildim nedir ufukdaki sonsuzluğun tadı
Bir gün dedim ki istemem artık ne yer ne yâr
Çıkdım sürekli gurbete, gezdim diyâr diyâr
Gitdim o son diyâra ki serhaddidir yerin
Hâlâ dilimdedir tuzu engin denizlerin
Garbin ucunda son kıyıdan en gürültülü
Bir med zamânı gökyüzü kurşunla örtülü
Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejderi
Gördüm güzel vücûdunu zümrüdleyen deri
Keskin bir ürperişle kımıldandı ân-be-ân
Bakdım ve anladım ki o ejderdi canlanan
Sonsuz ufukdan âh o ne coşkun gelişdi o

Yelken vapur ne varsa kaçışmış limanlara
Yalnız onundu koskoca meydân ve manzara
Yalnız o kalmış ortada âsî ve bağrı hûn
Bin mağra ağzı açmış ulurken uzun uzun
Sezdim bir âşinâ gibi heybetli hüznünü
Rûhunla karşı karşıya kaldım o med günü
Şekvânı dinledim ezelî muztarib deniz
Duydum ki rûhumuzla bu gurbetde sendeniz
Dindirmez anladım bunu hiç bir güzel kıyı
Bir bitmiyen susuzluğa benzer bu ağrıyı

Yahyâ Kemâl Beyatlı (1884-1958)

Önsöz

Bütün tarihimizin en büyük kaybı, Rumeli'ni elden çıkarmamızdır. Tuna ve Adriyatik'ten Meriç çizgisine çekilmemiz, iki safhada oldu: 1877-78 Rus Savaşı ve 1912-13 Balkan Savaşı. Bu iki savaşı da kaybeden Osmanlı Devleti, Rumeli'ni bıraktı ve İmparatorluğun kanatlarından biri koptu.

Bu küçük kitabımızda, Osmanlı Türkiye'sinin iki trajik dönüm noktası, geniş okuyucu kitlesi için anlatılmıştır. Türk ve Türkiye düşmanlarının ağlarını nasıl uzun vâdede, fakat planla, sabırla ve kararlılıkla ördükleri, İmparatorluk Türkiye'sinin kendisini bu ağlardan nasıl ve niçin kurtaramadığı açıklanmıştır. İhanetler, yetmezlikler, yeteneksizlikler, bazı sahifelerde okuyucuyu bunaltacaktır. Fakat bütün bunlar, tarihimizin ta kendisidir. Bugün için de sonsuz ibret dersleriyle doludur. Anadolu'ya sığınmış bir Türkiye üzerinde ayni planlar düşünülmüş, yürürlüğe konmuştur.

Bugün milyonlarca vatandaşımız, 93 ve Balkan facialarının göçmenlerinin, Tuna'yı, Adriya Denizi'ni bırakanların torunlarıdır. Onların sayısından fazla bir nüfus da, terk ettiğimiz ve 500 yıl Türk yurdu olan ülkelerin topraklarında yatıyor. Onları sonsuz rahmet dileğimizle anıyoruz.

Eski Zağra'yı General Gurko'ya karşı savunurken 1877'de 47 yaşında Ruslar'a karşı şehit düşen büyükbabamın babası Abdullah Bey'in örnek teşkil eden azîz hâtırası önünde en derin tâzîm duygularımı dile getiriyorum.

Sayın ve sevgili okuyucularıma, Rumeli'ne geçişimiz ve Anadolu'dan sonra ikinci anayurdumuz hâline getirişimizin kısa hikâyesini sunarak konuya giriyorum.

Yılmaz Öztuna

Giriş

Balkanlar'ın Arz Üzerindeki Yeri

"Balkan" bir Türkçe kelimedir. "Sarp, geçit vermez, dağlık arazi" demektir. Türkler, Meriç'le Tuna arasında onlara paralel uzanan dağlara bu adı vermişlerdir. Kocaman bir yarımadaya bu Türkçe kelimeyi bu dağların isminden alarak verenler ise Türkler değil, Avrupalı coğrafyacılardır. Osmanlı'ya göre bu ülkelerin umumî ismi "Rumeli"dir.

Balkan Yarımadası, Avrupa kıt'asının güneyinde Akdeniz'e doğru uzanan üç büyük yarımadadan, en doğudakidir. Bu yarımadanın kuzey sınırı ihtilaflıdır. Tabiî coğrafya bakımından kuzey sınırının Tuna-Sava olması gerekir. Ancak siyasî-beşerî coğrafya bakımından bu sınırı çok daha kuzeye götürmek icab eder... Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Eski Yugoslavya ve Romanya, Balkan devletleri sayılırlar. Türkiye de Avrupa'daki toprakları (Doğu Trakya ve İstanbul) ile Balkanlar'da toprağı olan bir devlettir. Macaristan, Balkanlar'a değil, Orta Avrupa'ya dâhildir.

Yarımadanın doğusu -kuzeyden güneye- Adriya Denizi, Otranto Boğazı ve Yunan (İyonya) Denizi'dir. Bu denizlerle İtalya Yarımadası'ndan ayrılır. Doğusu Ege (Adalar) Denizi ile Karadeniz'dir. Güneyde asıl Ak-

deniz'le Afrika'dan ayrılır.

Osmanlı'nın "Adalar Denizi" ve şimdi bizim yanlış olarak "Ege Denizi" dediğimiz deniz, Balkanlar'la Anadolu arasındadır. Ve Avrupa ile Asya'yı ayırır. Bugün Yunanistan'a ait bulunan Anadolu'ya yapışık gibi duran adalar (Midilli, Sakız, Rodos vs.) Asya kıt'asında, dolayısıyla Balkanlar dışındadır. Diğer adalar ve en güneydeki Girit ise, Avrupa kıt'asındadır ve Balkanlar'a bağlı adalar durumundadır.

Balkanlar'da Hangi Kavimler Yaşıyor?

Bu Türkçe kelime ile Fransızca'da bir fiil masdarı yapılmıştır: Balkaniser (balkanize). Siyasî terminolojide kullanılır. "Balkanlaştırmak" demektir. Küçük devletlere bölmek, kavimleri ayrıştırmak, birbiriyle anlaşması mümkün olmayan cemaatleri bir arada yaşamaya zorlamak gibi mânâlarda kullanılmıştır. Balkanlar'ın beşerî coğrafyası, böyle bir kelimeye bugün de hak kazandırır. Zira yarımada, bir ırklar, kavimler, dinler, mezhebler sergisidir.

Balkanlar'ın tarihi şudur: Askerî güç oluşturan ve çeşitli kavimleri idarelerinde toplayabilen Turanlılar'la, onları Balkanlar'dan mümkün olduğu kadar silmek isteyen Aryalılar'ın mücadelesi...

Balkanlar'daki Turan kavimleri, Türkler'le Macarlar'dır. Bir zamanlar Balkanlar'a da inen Moğollar, bugün silinmiştir. Ancak, Orta Çağ'ın sonuna doğru Türkler Müslüman ve Macarlar Hıristiyan oldukları için, işbirliği yapmak şöyle dursun, birbirlerini yemişler, sonunda Ârîler tarafından, vaktiyle bölüştükleri Balkanlar'dan silinmekle karşı karşıya gelmişlerdir.

Ancak Ârîler arasında da birlik yoktur. Bunları bölen, ırk-dil ve mezheb ayrılığıdır. Irk-dil bakımından Balkanlar'daki Ârîler, 3 gruba ayrılırlar: Slavlar, Latinler ve Epirliler.

Balkan Slavları şu kavimlerdir: Bulgarlar, Sırp-Hırvatlar, Slovenler. Bunlara "Güney Slavları" denir. Ancak Balkanlar'da çok az da olsa Kuzeybatı Slavları'ndan Çekler ve Slovaklar, Kuzeydoğu Slavları'ndan Ukranlar da vardır. Dil ve mezheb ayrılığı bu Slav milletleri birbirine dehşetli düşman kılmıştır... Bulgarlar ve Bulgarca'nın bir lehçesini konuşan Makedonlar, aslen Türk'tür, nitekim "Bulgar" bir Türkçe kelimedir. Orta Asya'dan Volga boyuna, oradan Tuna'ya gelen Bulgarlar, büyük bir Türk hâkanlığı kurmuşlar, ancak asırlar sonra hâkanları Gök Tanrı dînini bırakıp Ortodoks olmuş, han unvanını bırakıp çar unvanı almıştır. Bu suretle X. asırda Türk Bulgarlar, Slavlar arasında erimiş, Türkçe'yi unutarak bir Slav lehçesi konuşmaya başlamışlardır.

Sırplar da Bulgarlar gibi Ortodoks ve Bulgarlar Slavlaşmış Türk oldukları hâlde onlar hâlis Slav'dır. Karadağlılar da Sırp'tır ve Sırpça'nın bir lehçesini konuşurlar. Hırvatlar, Sırpça'nın bir lehçesini konuştukları hâlde Katolik mezhebinden oldukları için kültürleri farklıdır. Bugün de aynı dil olan Sırpça Slav alfabesi, fakat Hırvatça -Türkçe gibi- Latin alfabesi ile yazılır. Bosnalılar, Hırvatça'nın bir lehçesini konuşurlar. Ancak XV. asırda Osmanlı tesirinde (Müslüman Sünnî/Hanefî) olan ve geniş ölçüde Türkler'le karışan Bosnalılar'a Boşnak denir ki, bunlar Arab harfleri kullanırlardı (şimdi Lâtin alfabesi). Slovenler'in ayrı bir dili vardır, Katolik'tirler. Çekler ve Slovaklar (Çekoslovaklar) Ka-

tolik, Ukraynalılar ise Ortodoks'tur.

Romenler, bir Latin kavmidir. Ortodoks'turlar. Arnavutlarla Yunanlılar, iki ayrı Epir dili konuşurlar. Yunanca, Eski Yunan alfabesi ile yazılır ki, Latin alfabesi bundan çıkmıştır. Amavutlar'ın büyük çoğunluğu ise XV. asırda Osmanlı tesiriyle Müslüman (Sünnî-Hanefî) olmuşlardır. Bir müddet Arab harfleri kullanmışlardır, şimdi Latin alfabesi ile yazıyorlar. Arnavutlar içinde bir kısmı Ortodoks, daha az bir kısmı Katolik'tir.

Bunlar dışında Balkanlar'da, sayıları çok az da olsa, başka kavimler de mevcuddur. Çingeneler, bir Ârî kavimdir (Hindistan ırklarından), bir kısmı Müslüman, bir kısmı Hıristiyan'dır. Ermeniler, diğer bir Ârî kavimdir (İran ırklarından). İtalyanlar, Ârîler'in Latin grubundandır. Almanlar, Ârîler'in Cermen grubundan. Yahudiler ise ne Ârî, ne Tûrânî grubundandır. Arablar gibi onlar da bir Sâmî kavimdir.

Balkanlar'da Türkler

Milâd'dan Önce IV. asırda Yunanlılaşmış Makedonya hükümdarları, İkinci Filippos ve oğlu Büyük İskender, Balkanlar'da hâkimiyet kurdular. Roma, Milâd'dan Önce II. asırda Makedonya Krallığı'nı yıkarak Balkanlar'a ayak bastı. Balkanlar'ın tamamına ise ancak Milâd'dan Sonra 107 yılında hâkim olabildi. 395 yılında Roma ikiye bölününce Balkanlar, Doğu (Bizans) İmparatorluğu'nun payına düştü.

Türkler, V. asrın ilk yıllarından itibaren Balkanlar'a girdiler. Hun Hâkanı Attila, Balkanlar'ın büyük kısmını ele geçirdi ve İstanbul yakınlarına kadar gelerek, Batı Roma gibi, Doğu Roma İmparatorluğu'nu da yıllık ver-

giye bağladı. Taht şehri, Balkanlar'ın kuzeyinde, bugünkü Macaristan'da idi.

VI. asırda Avar Türkleri de Balkanlar'ın kuzeyini hâkimiyetlerine aldılar. 616 yılında Avarlar, Bizans'ı muhasara ettiler, alamadılar. Bu, Türkler'in ilk İstanbul muhasarasıdır. Nice fedakârlıktan ve milyonlarca Türk'ün hayatlarını fedâ etmesinden sonra İstanbul, bu tarihten ancak 837 yıl sonra fethedilecektir.

Balkanlar'ın Fethi

Slavlar'ı Kuzey Avrupa'nın soğuk ormanlarından çıkaran, onları silâhlandıran, teşkilâtlandıran, askerlik ve medeniyet öğreten, Avar Türkleri'dir. Slav kabilelerini Balkanlar'a sürerek, yarımadada ilk Slavlar'ın görünmesini ve gittikçe hızlanan bir Slav göçünü harekete geçirmişlerdir.

VI. asırda başka bir Türk kavmi, Bulgarlar, Tuna güneyine inerek yurt tuttular. Balkanlar'daki Bizans hâkimiyetini geniş ölçüde hırpaladılar. Sonunda Slavlaştılar...

Macarlar, Türkler'in çoğunlukta olduğu bir kitle ile 896 yılında bugünkü yurtlarına geldiler. Avrupa'yı altüst ettiler. Tuna havzasında büyük bir devlet kurdular. 1000 yılında Gök Tanrı dînini bırakarak Katolik oldular. Yavaş yavaş Türkçe'yi unutarak, bir Fin dili olan Macarca'yı konuşmaya başladılar.

Sonra Balkanlar'a, Karadeniz'in kuzeyinden, Oğuzlar, Peçenekler, Kumanlar, Kıpçaklar geldi. Bu Türk kavimleri, yarımadayı yıldırım gibi istilâ ettiler. Pek çok kültür unsuru bırakarak eriyip gittiler. Balkanlar'daki sayısız ailenin Türk asıllı olduğu, soyadlarından bugün

de anlaşılır. Türkçe binlerce coğrafya ismi, bugün de Balkanlar'a hâkimdir. Balkan milletleri musikîlerini, Türk Musıkîsi'nden almışlardır... Türk Musikîsi makamları, usûlleri, bütün Balkan milletlerinde ve Macarlar'da görülür. Balkan dilleri, Türkçe kelimelerle doludur. İşte birkaç örnek:

Türkçe'de Yunan asıllı 900 kelime olmasına mukaabil, Yunanca'da Türkçe asıllı kelime sayısı 3.000'in üzerindedir (C. Coukides, "Türkçe'den Geçme Yunanca Kelimeler Sözlüğü", Yunanca, Atina 1960). Bulgarca'da Türkçe asıllı kelime sayısı 5.000 kadardır. Sırp-Hırvatça'da ise 9.000'dir. Arnavutça'da ise her üç kelimeden biri Türkçe'den gelmektedir. Romence, hatta Çekçe, Türkçe kelimelerle doludur, Macarca'da tabiatiyle pek çoktur (Miklosich, Die Türkischen Ele*mente in der Südost-Aeuropaeischen Sprachen,* 2 cild, Viyana 1884). Bir Yugoslav bilgini, Şkalyiç, Sırp-Hırvatça'da tâbirleri (idiom) de katarak 10.000 Türkçe asıllı kelimeyi teker teker örneklemiş, 700 sahifelik büyük bir çalışma eseri ortaya koymuştur (*Turktsizmi u Sırpskohrvatskom Yeziku=Sırp-Hırvatça'da Türk Sözleri,* Sarajevo 1966). Bulgarca'nın Makedon lehçesindeki binlerce Türkçe kelime de 700 sahifelik bir çalışma hâlinde tesbit edilmiştir (Mile Körvezirovski ve Kevser Seyfullah, *Makedonsko-Turski Reçnik,* Üsküb 1967).

Balkan kavimlerinin kılık kıyafetinde, yiyip içmelerinde, zevk ve âdetlerinde Türk tesirleri, hâlâ silinememiştir.

1074 yılında Selçuklular, Türkiye Devleti'ni kurarak, Anadolu'yu Bizans'tan fethettiler. XIII. asırda hayli Selçuklu Türk'ü, Dobruca bölgesine gelip yerleşti. Bunlar ilk Müslüman Türkler'dir. Yukarıda anılan Türk kavimleri, Müslüman değillerdi. Türkler'in Gök Tanrı (Kök

Tengri) dîninden idiler (Eski Türkler'in Şaman dininden oldukları iddiasının yanlışlığı bugün anlaşılmıştır).

Osmanlılar'ın Balkanlar'a müdahalesinden önce, yarımadanın siyasî manzarası şu idi: Bulgaristan, Sırbistan, Bosna Krallıkları, Romanya'da iki prenslik ve daha küçük ölçüde Balkan devletçikleri vardı. Fakat hepsi, büyük devletlerin nüfuzunda idiler. Bu devletler, doğuda Bizans İmparatorluğu, kuzeyde Tuna havzasının büyük kısmı üzerinde çok geniş bir Macaristan Krallığı idi. İkisi de Balkanlar'ın gerçek efendisi olmak iddiasında idiler. Bizans çok zayıflamıştı. Macaristan ise Avrupa'nın en kudretli kara devleti idi. Ayrıca batıdan iki İtalyan devleti, kuzeyde Venedik Cumhuriyeti ve güneyde Napoli Krallığı da Balkan ülkelerinden el çekmiyorlardı. Kuzeydoğuda Polonya Krallığı da Romanya'yı baskı altında tutuyor, Karadeniz'e çıkmak istiyordu. Bu devletlerin Bizans dışında hepsi Katolik'ti. Yalnız Bizans, Ortodoks idi. Balkan kavimleri ise çoğunlukla Ortodoks'tu ve Katolikler azınlıkta idi. Katolik yönetimindeki ülkelerde Ortodoks Balkanlılar, çok ağır şartlarda yaşıyorlar ve mezhep hürriyetine mâlik bulunmuyorlardı.

Balkanlar'ın Osmanlı Türkleri'nce Fethi

"Rumeli Fâtihi" denen ve mezarı Gelibolu'da bulunan Osmanoğlu Orhan Gazi'nin büyük oğlu ve Birinci Murad'ın ağabeyi Veliahd-Şehzade Gazi Süleyman Paşa, 1353'te Gelibolu Yarımadası'na geçerek Avrupa'ya ayak bastı. Bütün Türk tarihinin en mühim birkaç olayından biridir. Gerçi Süleyman Paşa'nın karşı yakaya ilk geçişi değildir. Fakat fetih maksadıyle ilk geçiş, 1353'te olmuş

ve 1354'te Gelibolu kale ve limanı Bizans'tan alınarak yarımada, Osmanlı hükümranlığına bağlanmıştır. 1357'de Çorlu, Lüleburgaz, Tekirdağ, Şarköy, Malkara, Keşan, İpsala alınmış, Meriç'e ulaşılmıştır.

Balkanlar'ın gerçek fâtihi, Gazi Süleyman Paşa'nın ölümü üzerine veliahd ve az sonra babası Orhan Gazi'nin ölümüyle padişah olan (1362) Birinci Sultan Murad Han'dır ki, Süleyman Paşa'nın kardeşidir. Yıldırım hızıyla Balkan fütuhatına başlamıştır. Tahta geçer geçmez Edirne'yi (Temmuz 1362), aynı yıl Meriç'i atlayarak, 1363'te Filibe ve Zağra'yı almış, Meriç vadisine hâkim olmuştur. 1389'da öldüğü zaman Osmanlı yönetimi Tuna'ya, Tuna deltasına, Adriya Denizi'ne, Attika Yarımadası'na dayanmış bulunuyordu.

Oğlu Yıldırım Bâyezid (1389-1402), Balkanlar'daki Türk hâkimiyetini kesinleştirdi. Osmanlılar'ın, Müslüman Türkler'in Avrupa kıt'asında fetihlere başlamaları, Avrupa'yı telaşlandırdı. Osmanlı'ya karşı, onu Avrupa'dan, Balkanlar'dan atmak için, birçok askerî koalisyon düzenlendi. Bu birleşik Haçlı kuvvetlerini Birinci Murad, Yıldırım Bâyezid ve onun torunu İkinci Murad, Sırpsındığı'nda (1364), Çirmen'de (1371), Birinci Kosova'da (1389), Niğbolu'da (1396), Varna'da (1444), İkinci Kosova'da (1448), mağlûp ettiler. Balkanlar, Türkler'den geri alınamadı. İkinci Kosova, Osmanlı'yı Balkanlar'dan sürmek için Avrupa'nın son teşebbüsüdür. Ondan sonraki iki buçuk asırda Avrupa artık tecavüzî koalisyonlar düzenleyemedi. Ancak Avrupa'yı Osmanlı'ya karşı savunmak için birleşildi. İki buçuk asır Avrupa, Osmanlı'ya karşı savunma harbi yapabildi. 1683'e kadar...

Daha Yıldırım, Eflâk (Ulahya) denen Güney Romanya'yı itaate alarak, Tuna'yı kuzeye doğru atlamıştı. Fâ-

tih İkinci Sultan Mehmed Han (1451-1481), babasının yanında İkinci Kosova Muharebesi'ne katılmış ve Avrupa koalisyonuna karşı Türkiye'yi savunmuştu. Tahta çıkınca, Osmanlı tarihinin savunma devrini kapatmaya azmetmişti. İstanbul'u aldı (1453). 30'a yakın Avrupa devleti, bu arada birkaç Asya devleti, hattâ Müslüman ve Türk devletleri, Fâtih'in taarruz gücünü kırmak için, dehşetli bir koalisyon meydana getirdiler. 16 yıllık çok büyük bir savaştan Fâtih, tek başına, müttefiksiz, dehşet koalisyonunun üyelerini üçer beşer perişan ederek, cihan galibi olarak çıktı. Atina'ya, Bükreş'e girdi. Balkanlar'ın tek hâkimi oldu. Karadeniz'i Osmanlı iç denizi hâline getirdi. Boğazlar'ı kapatarak modern boğazlar rejimini kurdu ve boğazların açık su yolu olmalarına son verdi. İtalya'yı fethetmesinin arifesinde, Venedik istihbarat teşkilâtı tarafından zehirlenerek 49 yaşında, ordusunun başında, otağında, askerinin içinde, sefer hâlinde öldü (1481). Belgrad'ı Macaristan'dan alamamış ve Macar Ovası yolunu açamamıştı. Bu iş, torununun oğlu Kaanûnî Süleyman'a nasîb oldu.

Kaanûnî (1520-1566), ilk seferinde Orta Avrupa'nın kilidi sayılan Belgrad Kalesi'ni aldı (1521). Üçüncü seferinde Mohaç'ta Macar ordusunu yok ederek, Macaristan Fâtihi oldu (1526). Macaristan'ın fethiyle artık Balkanlar, kuzeye doğru tam bir müdafaa şeridiyle sarıldı. Balkan ülkeleri, Osmanlı'nın iç memleketleri hâline geldi. Osmanlı Rumelisi, tam mânâsıyle teşekkül etti. Osmanlı Cihan Devleti, Anadolu ve Rumeli kanatlarıyle yüceldi. Bu kanatlardan birinin koparılması, Osmanlı Cihan Devleti'nin sonu demekti.

Milyonlarca Türk, Anadolu'dan Balkanlar'a geçti. Balkanlar'da büyük Türk şehirleri ortaya çıktı. Binlerce Türk bayındırlık eseriyle süslendi. Yerli tebea, daha

çok, köylerde yaşıyordu. Fâtih, Balkanlar'da Türkçe dışında hiçbir dilin resmî muamelelerde kullanılamayacağını emreden ünlü fermanını yayınladı. Ancak Hıristiyan cemaatler Türkçe öğrendiler ama, anadillerini de asla unutmadılar ve kendi kilise mekteplerinde okuttular. Balkan-Rumeli Türklüğü'nün doruk noktası 1683 yılıdır. Dorukla beraber geri çekilme ve çökme başladı. Osmanlı Cihan Devleti'nin son şevket yıllarında, Dördüncü Mehmed'in saltanatında (1648-1687) ve Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın şanlı sadâret (başbakanlık) yıllarında (1661-1676) Balkan Türklüğü'nden birkaç çizgi vermek, mevzumuzun daha iyi anlaşılması bakımından faydalıdır.

XVII. Asırda Balkan Türklüğü

Belgrad 150.000 nüfuslu idi. 222 cami ve mescid, 160 saray ve konak, 17 medrese (orta derecede okul), 270 mektep (Türk ilkokulu), 17 tekke, 26 çeşme, 600 umumî sokak musluğu vardı. Yanıbaşındaki Semendire şehrinde 22 cami ve mescid, 10 mektep, 4 tekke bulunuyordu. Bosnasarayı'nda 170.000 nüfus yaşıyordu. 170 cami ve mescid, biri yüksek (üniversite) dereceli 18 medrese, 180 mektep, 47 tekke, 100 kadar çeşme ve 300 kadar sebil, 23 ticaret hanı, 3 kervansaray, 8 yolcu hanı, 5 çarşı, bir bedesten (mücevher çarşısı), hamamlı 670 konak, 7 köprü mevcuttu. Diğer bir Bosna şehrinde, Banyaluka'da 45, bir diğerinde, Travnik'te 17 cami vardı.

Selânik şehrinde 300 kadar cami ve mescid, hamamlı 300 konak, 70 han, 64 çeşme, 17 Türk musikîsi ve sahne san'atları icra edilen mükellef kahvehane, 20